

УДК 811. 111' 42

**ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ
ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ JEALOUSY/РЕВНОЩІ
У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

Д.О. Вороніна (Харків)

У статті розглядається сутність емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ та встановлюються засоби номінації, дескрипції та експресії емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ у сучасному англомовному художньому дискурсі. Номінація відбувається шляхом прямого називання концепту номінативними засобами, які включають ім'я концепту, лексему jealousy, її синоніми, їх частиномовні похідні, а також вільні й фразеологізовані словосполучення, утворені на їх основі, та ідіоми. Дескрипція здійснюється шляхом опису проявів емоційного стану ревності, а експресія – через вербальну експлікацію цього емоційного стану.

Ключові слова: дескрипція, експресія, емоційний концепт, емоція, номінація.

Вороніна Д.А. Средства вербализации эмоционального концепта (на материале современного англоязычного художественного дискурса). В статье рассматривается сущность эмоционального концепта JEALOUSY/РЕВНОСТЬ, устанавливаются средства номинации, дескрипции и экспрессии этого концепта в современном англоязычном дискурсе. Номинация осуществляется путем прямого называния концепта номинативными средствами, включающими имя концепта, лексику jealousy, её синонимы, их производные, а также свободные и фразеологические словосочетания, образованные на их основе и идиомы. Дескрипция осуществляется через описание эмоционального состояния ревности, а экспрессия – через его вербальную экспликацию этого эмоционального состояния.

Ключевые слова: дескрипция, экспрессия, эмоциональный концепт, эмоция, номинация.

Voronina D.O. Means of verbalisation of the emotional concept JEALOUSY (on the material of modern English fiction). The article establishes means of the nomination, description and expression of the emotional concept JEALOUSY in the modern English fiction. Nomination of JEALOUSY takes place through direct naming the concept by nominative means including the name of the concept, lexeme jealousy, its synonyms, their derivatives belonging to different parts of speech, free and phraseological word combinations and idioms. Description of JEALOUSY involves accounting the characteristics of the emotional state of jealousy and expression of JEALOUSY presupposes verbal explication of this emotional state.

Key words: description, emotion, emotional concept, expression, nomination.

Актуальність дослідження в галузі емоційної концептології обумовлюється важливою роллю, яку відіграють емоції в життєдіяльності людини. А пріоритетна у сучасному мовознавстві антропоцентрична когнітивно-дискурсивна парадигма при вивченні мовних явищ дає можливість дослідити складові відповідного вербалізованого емоційного концепту. Об'єктом дослідження є емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ як комплексна ментальна одиниця, а предметом дослідження виступають різноманітні засоби вербалізації цього концепту.

Мета статті полягає у встановленні засобів номінації, дескрипції та експресії емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ у сучасному англомовному художньому дискурсі.

Наукова новизна дослідження визначається застосуванням когнітивно-дискурсивних методик аналізу, що дозволяють всебічно розкрити особливості як мовної, так і дискурсивної реалізації концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ.

Матеріалом дослідження слугували твори сучасних англомовних письменників.

Зміна наукової парадигми з системно-структурної на антропоцентричну когнітивно-дискурсивну перемістила фокус уваги дослідників на людину – носія і творця мови, і переорієнтувала інтерес лінгвістів з іманентної структури мови на мовленнєву-розумову діяльність людини й концепт як ментальну одиницю, що забезпечує цю діяльність.

Загальноприйнятою вже стала дефініція концепту як базового утворення, яка слугує “поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості у тій інформаційній структурі, яка відображає знання та досвід людини” [6, с. 90] та є “посередником між культурою і мовою” [2, с. 162]. Концепт включає в себе сукупність усіх поняттєвих смислів, а також оцінних, образних й емотивних асоціацій, які народжуються при свідомому чи несвідомому використанні, сприйнятті й інтерпретації певної мовної одиниці: слова, фразеологізму, словосполучення тощо. Основна репрезентативна функція концепту – це функція заміщення не тільки основних значень лексичної одиниці, але й усіх його можливих варіантів і відтінків [8, с. 7].

Структура концепту має прототипічну організацію і може бути зображена у вигляді моделі поля, де інформаційно-понятійний компонент є “мовною фіксацією концепту... його дефініцією” [4, с. 26] і становить ядро когнітивної складової концепту (інтенціонал). Він містить ознаки, які є обов’язковими і формують поняття про відображену концептом сутність. Інтерпретаційне поле концепту становить його периферію (імплікаціонал), яка формується ознаками, що імплікаційно пов’язані з ядром, тобто оцінками і трактовками ядра [10, с. 59–60]. Ядро концепту виявляється у прямих значеннях мовних виразів, їх номінативному (денотативному) потенціалі. Структура імплікаційної аури концепту втілюється в словотвірних та інших семантичних зв’язках імені концепту, сполучуваності, фразеологізації, метафоричному та метонімічному варіюванні, взаємодії експліцитних та імпліцитних смислів у дискурсі. План вираження концепту репрезентований цілим рядом мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму, а план змісту залучає спільні для усіх його

мовних реалізацій семантичні ознаки, що “скріплюють” лексико-семантичну парадигму та утворюють його поняттєву або прототипічну основу [8, с. 37].

Особливе місце в концептосфері будь-якої лінгвокультури посідають концепти емоцій. Емоції є суттю психологічної системи людини, “поєднуючи у собі всесвіт, (мовну) свідомість, психіку, діяльність” [1, с. 125]. Емоційна сфера людини є многогранною і може бути структурована, як така, що має три рівні: 1) первинні емоції, або базові; 2) почуття, які переводять первинні емоції до складу рефлексій; 3) соціалізовані емоції, отфільтровані культурою [9]. На відміну від первинних емоцій, якими вважається страх, радість, гнів та сум, ревності є соціалізованою емоцією, тобто такою, що зумовлена культурним середовищем та соціальними практиками. Це складний емоційно-психічний феномен, що характеризується індивідуальним способом реалізації та публічною формою його виразу. Співвідношення емоційного та раціонального компонентів не є незмінним. Їх прояв може мати різний ступень інтенсивності, продовження, глибини усвідомлення та відобразитися у формі переживань, стану, відносин, афекту [7]. Ревності – це комплексна емоція, за Р.Декартом, вона являє собою поєднання любові та ненависті до особи, яку кохають, та заздрощів до того, до кого ця особа проявляє свою прихильність [5, с. 29]. Специфіка прояву і лексикалізації цієї емоції залежить від особливостей лінгвокультури, у якій емоція актуалізується у вигляді емоційного концепту.

За М.А. Красавським, емоційний концепт – це “етнічно, культурно обумовлене структурно-змістове, як правило, лексично і/чи фразеологічно вербалізоване утворення, яке базується на поняттєвій основі, що включає в себе, окрім самого поняття, образ, культурну цінність, і функціонально замінює людині в процесі рефлексії і комунікації однопорядкові предмети (в широкому сенсі слова), які викликають упереджене ставлення” [5, с. 59]. Емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ як втілення соціалізованої емоції тісно пов’язаний з базовими елементарними людськими емоціями,

які є універсальними для більшості культур: страх, радість, гнів і сум.

Емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ має поняттєвий ціннісний та образний зміст й, як і будь який інший емоційний концепт, актуалізується в дискурсі шляхом **номінації**, **дескрипції** та **експресії** [11, с. 43].

До засобів **номінації** емоційного концепту належать номінативні одиниці мови, що його називають. Для виявлення поняттєвого змісту лексичної одиниці, яка називає концепт, необхідно звернутися до її словникової дефініції, яка “розкриває логіко-предметний зміст слова, під який потрібно підвести як відображений у свідомості образ (уявлення, поняття), так і відношення цих предметів у реальному світі, а також те, як вони знаходять своє відображення в логіко-семантичних відношеннях, які в рівній мірі конституують лексичне значення повнозначних слів” [10, с. 32–33].

У лексикографічних джерелах словникове визначення лексеми *jealousy* представлено наступними дефініціями: 1) the feeling of anger or bitterness which someone has when they wish that they could have the qualities or possessions that another person has [12] – почуття гніву чи прикrostі у людини, коли вона воліла б мати якості або майно іншої людини; 2) the state or quality of being jealous [13] – стан або властивість бути ревним; 3) a) being jealous: a lover’s jealousy; b) instance of this; act or remark that shows a person to be jealous [Cf ENVY] [15] – а) бути ревним; б) приклад цього (випадок); дія чи репліка, що вказує на те, що людина ревнує; 4) a) jealous feeling [14] – почуття; 5) a) jealous state or feeling; b) instance of this; French: related to jealous [16] – а) стан або почуття; б) прояв цього стану чи почуття; 6) a feeling of unhappiness and anger because someone has something that you want [12] – почуття суму чи гніву через те, що хтось має те, що ви бажаєте.

Відомо, що у лексикографічних джерелах тлумачення значень слів подається в порядку їх значущості і частотності вживання у мовному просторі. Тому основні ознаки наведених дефініцій, які позначають поняття JEALOUSY/РЕВНОЩІ,

можна класифікувати наступним чином. Головною є **онтологічна категоріальна ознака – емоційний стан** [feeling; emotion; state]. Пресупозиції ідентифікаторів категоріальної ознаки передбачають такі **екзистенційні ознаки** поняття JEALOUSY/РЕВНОЩІ, як наявність уособленого експерієнцера, емоційного стану та наявність каузатора емоційного стану, який може бути як **уособленим**, так і **неуособленим**. Наявність експерієнцера опосередковано виражається значенням ідентифікаторів (емоція може переживатися лише уособленим суб’єктом; суб’єкт, що переживає певний емоційний стан, називається експерієнцером [3, с. 6], а наявність каузатора (людини або речі, яка спричиняє цей стан), пояснює причину стану експерієнцера.

Важливу роль в ідентифікації поняття JEALOUSY / РЕВНОЩІ має **аксіологічна ознака – негативна оцінка емоційного стану**, яка імпліцитно міститься у структурі значення переважної більшості ідентифікаторів: suspicion, doubts, feeling of inadequacy, hostility, envy [14]. Аналіз пресупозицій ідентифікаторів також надає можливість специфікувати **дію каузатора** емоційного стану як **малефактивну**: aroused by a real or supposed wrong; resulting from injury, mistreatment, opposition [15], а також встановити **телеологічну ознаку**, що характеризує інтенції експерієнцера емоційного стану ревності як **протидію каузатору**: wanting to fight back; a desire to fight back at the supposed cause of this feeling; makes you want to hurt someone or be unpleasant [12].

Отже, основне значення лексеми *jealousy* визначаємо як негативний емоційний стан експерієнцера, що є результатом малефактивної дії уособленого/неуособленого каузатора і викликає протидію. Це значення фактично є **категоріальною** семемою, що дозволяє віднести денотат *jealousy* до категорії емоційних станів.

Для встановлення диференційної семи (семемі), необхідно визначити синоніми – ідентифікатори лексеми JEALOUSY/РЕВНОЩІ і розмежувати їх денотати на підставі порівняльного аналізу. Певною мірою, окрім імені концепту, лексеми *jealousy*,

до номінативних засобів його мовної репрезентації припустимо віднести синоніми, що використовуються в дефініціях його імені: *zeal, heartburn, grudging, hostility, indignation, suspicion, doubts, feeling of inadequacy* [13], а також зафіксовані в Roget's Thesaurus of English Words and Phrases: *resentment, irritation, choler, fury, exasperation, vexation, indignation, animosity* тощо [17] й їх частиномовні похідні; а також вільні словосполучення, побудовані на їх основі: *to become jealous, to awake, to excite jealousy*, та ідіоми: *green-eyed monster*.

У сучасному англomовному художньому дискурсі номінативні засоби об'єктивації емоційного концепту JEALOUSY / РЕВНОЩІ використовуються для експлікації емоційного стану ревнощів як в авторському мовленні, так і в мовленні персонажів: *"Margaret was not a ready lover, but where she loved she loved passionately, and with no small degree of jealousy."* (E. Gaskell); *"Emma and Fanny had been great friends in childhood, and why should not, in such a distance in time from either object, that childhood friendship be as real to her now as the venomous jealousy with which Fanny had later inspired her."* *"Only a blank misery of loss shot through with the most terrible jealousy. She was astonished at her sudden capacity to be jealous; she had somehow, and she saw stupidity, imagined herself to be above jealousy."* *"It made her frightened; and because she suspected in all times that it was simply her resentment and her jealousy run mad, she tried not to indulge it."* (I. Murdoch), як монологічному: *"And then between jealousy and distraction, I married him!" she whispered with desperate impetuosity.* (H. Thomas); *"You're thinking that people don't keep up old jealousies for twenty years or so. Perhaps not. Not just primitive, brute jealousy. That means a word and a blow. But the thing that rankles is hurt vanity."* (D.L. Sayers), так і діалогічному: *"I said I was impressed, Martha. I'm beside myself with jealousy. What do you want me to do, throw up?"* (E. Albee). *"You can't be yourself within jealousy."* (T. Beta).

Дескрипція емоційного стану ревнощів здійснюється за допомогою різноманітних мовних

засобів, які за словниковими дефініціями не містять ознак, що дозволяють віднести їх до засобів вербалізації концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ, проте набувають таких ознак у контексті дискурсу, оскільки відображають фізіологічний та психічний стан експерієнцера ревнощів. До таких відносяться фразеологізовані словосполучення типу *a pang / stab / twinge of jealousy, to be racked by jealousy, to be beside oneself with jealousy, to be inoculated with the poison of jealousy, to be consumed with jealousy* та ідіоми типу *eat one's heart out*.

Наприклад: *"I've never been jealous before I met you, it burns, luv. Like silver through my veins."* (J. Frost); *"Anna has a stab of jealousy – she is thrilled for them, yet can't help but envy their happiness. Don't be ungracious, she tells herself."* (S. Rayner). Перший фрагмент, окрім експліцитного маркера референтної ситуації РЕВНОЩІ, вільного словосполучення з похідною від імені концепту, *to be jealous*, містить опис стану експерієнцера ревнощів: він відчуває печію в венах. У другому прикладі стан переживання ревнощів метафорично уподібнено удару ножом за допомогою фразеологізму *a stab of jealousy*; опис також включає відображення боротьби героїні з самою собою в намаганні приборкати негативні емоції.

Експресія емоційного стану ревнощів завжди пов'язана з прямим мовленням персонажів. Наприклад: *"I won't lie. I want to beat the hell out of any man who's had you – you'd be smart to keep them the hell away from me – but nothing in your past will change how I feel about you."* (S. Days); *"Randall said to Ann, 'Must we have that bloody priest infesting the house all the time?'"* (I. Murdoch). У першому прикладі емоційний стан персонажів передається за допомогою вкраплення в мовлення вульгаризму *the hell*, який відображає інтенсивність, негативність емоції, а також гнів, спровокований ревнощами, а в другому прикладі вживанням категоричного модального дієслова *must*, посиленого вульгаризмом *bloody*.

Результат проведеного дослідження дозволяє зазначити, що вербалізований емоційний концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ втілюється у дискурсі

через номінацію, дескрипцію та експресію. Номінативні засоби вербалізації концепту охоплюють ім'я концепту, лексику JEALOUSY, її синоніми, їх частиномовні похідні, а також вільні й фразеологізовані словосполучення, утворені на їх основі та ідіоми. Основний поняттєво-ціннісний зміст, встановлений шляхом дефінітивного аналізу імені концепту, визначає емоційний стан експерієнцера, як негативний, що є результатом малефективної дії уособленого/неуособленого каузатора і викликає протидію. Дескрипція емоції реалізується в мовних виразах, які актуалізують концепт JEALOUSY/РЕВНОЩІ в авторському або персонажному мовленні в імпліцитний спосіб через опис властивостей та дій експерієнцера цього емоційного стану. Експресія емоційного стану ревностів частіше відображається у прямому мовленні персонажів, які спонтанно виражають свої емоції.

Перспективи дослідження вбачаємо у здійсненні подальшого аналізу номінативних, дескриптивних та експресивних засобів мовного втілення концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ на більш репрезентативному матеріалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев И.А. Место и роль эмоций в психологической системе / И.А. Васильев // Вести Москов. ун-та. Сер. 14. Психология. – 2008. – № 2. – С. 113–127. 2. Дарамилова З.Г. Концепт, концептосфера, как базовые понятия когнитивной лингвистики / З.Г. Дарамилова // Университет. чтения : материалы науч.-метод. чтений ПГЛУ. – Пятигорск : ПГЛУ, 2008. – 494с. 3. Жаботинская С.А. Ономазиологические модели и событийные схемы / С.А. Жаботин-

ская // Вестник ХНУ имени В.Н. Каразина. – 2009. – № 837. – С. 3–14. 4. Карасик В.И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В.И. Карасик // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : Воронеж. ун-т, 2001. – С. 25–36. 5. Красавский Н.А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н.А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 494 с. 6. Краткий словарь когнитивных терминов / Сост.: Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М. : МГУ, 1996. – 245 с. 7. Кэррол Э. Изард. Психология Эмоций / Э. Изард Кэррол. – Москва; Санкт-Петербург; Нижний Новгород : Питер, 2002. – 464 с. 8. Лихачов Д.С. Концептосфера русского языка / Д.С. Лихачов – М. : Известия АН СССР. – Сер. Лит. и яз. – Т. 52. – № 1. – 1993. – С. 3–9. 9. Мягкова Е.Ю. Эмоциональная нагрузка слова: опыт психолингвистического исследования / Е.Ю. Мягкова. – Воронеж : Воронеж. ун-т, 1990. – 106 с. 10. Никитин М.В. Развернутые тезисы о концептах / М.В. Никитин // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 53–154. 11. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций / В.И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с. 12. Cambridge International Dictionary of English. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 1668 p. 13. Collins English Dictionary for Advanced Learners. – London : Harper Collins Publishers, 2000. – 1704 p. 14. Collins English Dictionary. – London : Harper Collins Publishers, 1994. – 1560 p. 15. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Essex : England by Clays Ltd. Publishers, 1993. – 1587 p. 16. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 1428 p. 17. Oxford Dictionary of Current English. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 1692 p. 18. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. – London : Penguin Reference, 1998. – 1963 p.